

Υποκουλτούρα και τοξικοφιλία*

Η τρέχουσα άποψη που διαμορφώνεται από την ηγεμονική κουλτούρα για τα ναρκωτικά ή, για να χρησιμοποιήσουμε έναν λιγότερο φορτισμένο όρο, τις ψυχότροπες ουσίες πάσχει από ορισμένες προκαταλήψεις και παρασιωπήσεις καθώς τις περισσότερες φορές είναι αποτέλεσμα μιας σπιροειδούς διαδικασίας «ηθικού πανικού» που εκκινεί από την άτυπη ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης και κλιμακώνεται απ' την αγανάκτηση στην ηθική σταυροφορία κι από 'κει στον στιγματισμό και την αποδιοκόμηση (Hall ET.AL 1976: 76 - 8, Gofmann 1984: 11 - 7, 129 επ. 1982: 119 επ., Becker 1963: 12, 147 - 8, 152 - 6). Είναι μια διαδικασία που αναλαμβάνεται από τους εκάστοτε «διαχειριστές της ηθικής» και που περιέχει το κυκλοειδές στοιχείο της «αυτο - εκπληρωμένης προφητείας» μια και ο ναρκωμανής ταυτίζεται λογικά με τον ψυχικά άρρωστο και τον εγκληματία (Merton - Nisbet 1961: 204 - 6, Γρίβας 1984: 72 - 5, Becker 1963: 5 - 6). Τα «ναρκωτικά» γίνονται λέξη - φόβητρο, ιδεολογικοποιούνται σαν ένα, μεταξύ άλλων, «πρόβλημα - μάστιγα» δίχως να συνειδητοποιείται το σύμπλοκο του φαινομένου, η διεθνής του διάσταση και η σημαντικότερη διάκριση που εκ των πραγμάτων υφίσταται ανάμεσα σε παράνομη και άδηλη τοξικοφιλία.

Τα τελευταία χρόνια έχουν γραφεί πολλά για τις ψυχότροπες ουσίες. Στα περιορισμένα πλαίσια των σελίδων που ακολουθούν θα θίξουμε ένα ζήτημα που δεν έχει συζητηθεί επαρκώς. Πρόκειται για την ερμηνεία του υποκειμενικού νοήματος της τοξικοφιλίας. Περιγραφές, αποφάνσεις και «αντικειμενικές» επεξηγήσεις περισσεύουν· κείνο που λείπει είναι η ερμηνευση της σκοπιάς του ίδιου του λήπτη.

Από ιατρική άποψη οι ψυχότροπες ουσίες δεν επενεργούν κατά τον ίδιο τρόπο. Πέρα απ' αυτό όμως, η ίδια ψυχότροπη ουσία δεν επιφέρει τα ίδια φαρμακολογικά αποτελέσματα σ' όλους ανεξαιρέτως τους τυχόν λήπτες της. Κι αυτό δεν είναι συνάρτηση της ιδιοσυγκρασίας μόνο του χρήστη αλλά και της ιδιογένειας του πολιτισμικού του κλαισίου. Η χρήση μιας οιασδήποτε ουσίας δεν συνιστά απλά μια σχέση ανάμεσα σ' αυτή και τον

---

*ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΕΤΡΑΔΙΩΝ

Το κείμενο αυτό αποτελεί μέρος μιας εκτενέστερης εργασίας που πρόκειται σύντομα να δημοσιευθεί με φροντίδα του Ινστιτούτου Ευρωπαϊκού Πολιτισμού.

λήπτη αλλά και μια σχέση ανάμεσα στο άτομο και τους κοινωνικούς κανόνες που διέπουν και ρυθμίζουν την τοξικοφιλία. Ειδικότερα μάλιστα η χρήση απαγορευμένων ψυχοτρόπων ουσιών εγκαθιστά μια διπλή σχέση ανάμεσα στο άτομο, την ουσία και την κοινωνία. Η κοινωνική διάσταση είναι παρούσα στην ίδια την ιδιωτική στιγμή της λήψης της ουσίας. Διότι η λήψη προϋποθέτει ότι ο χρήστης προσδοκά κάτι τι από την ουσία, μια προσδοκία που για να στοιχειοθετηθεί πρέπει να παρακάμψει κοινωνικές απαγορεύσεις και αρνητικά στερεότυπα, και που η κατεύθυνσή της βέβαια παραλλάσσει από περίπτωση σε περίπτωση. Έτσι, η τοξικοφιλία ως διπλή σχέση ατόμου ουσίας και κοινωνίας άπτεται πάνω απ' όλα της εμπειρίας του χρήστη και του νοήματος που αυτός αποδίδει στην τοξικόφιλη δραστηριότητά του. Ανάλογα με την κοινωνική του προέλευση ο χρήστης προσδοκά διαφορετικά κάθε φορά πράγματα και επενδύει την πρακτική του με διαφορετικό νόημα καθόσον καταφεύγει στην ουσία εκείνη που θεωρεί ότι εξυπηρετεί καλύτερα τις προσδοκίες του. Δεν είναι λοιπόν τυχαίο ότι πάρα πολλοί επιχειρηματίες στις ΗΠΑ καταφεύγουν στα επιταχυντικά αποτελέσματα της κοκαΐνης για να συγχρονισθούν με τις απαιτήσεις και τους ρυθμούς της εργασίας τους, ούτε το ότι μεγάλος αριθμός φοιτητών στις χώρες της Δύσης χρησιμοποιεί διεγερτικές αμφεταμίνες κατά την περίοδο των εξετάσεων, αλλ' ούτε επίσης ότι οι Hippies έκαναν χρήση παραισθησιογόνων.

Η ψυχότροπη ουσία από μόνη της είναι αντικείμενο που απλώς υπάρχει. Η χρήση της όμως από τα άτομα την καθιστά κοινωνικό αντικείμενο, επενδύεται με ορισμένα νοήματα, αξίες και απαξίες. Η από το άτομο οικειοποίησή της την καθιστά στοιχείο της κουλτούρας της κοινωνίας του, της επιμέρους ταξικής κουλτούρας ή και της υποκουλτούρας στην οποία αυτό εντάσσεται, ζει, κινείται και συμβιώνει. Και ως στοιχείο της κουλτούρας, η ψυχότροπη ουσία προσαποκτά και μια ιδιάζουσα κάθε φορά συμβολική διάσταση.

Οι σημαντικότερες μέχρι τώρα κοινωνιολογικές τοποθετήσεις, επηρεασμένες απ' την εθνογραφική παράδοση και την συμβολική διαντίδραση (Symbolic Interactionism), που προσεγγίζουν το θέμα μεσ' απ' αυτό το πρίσμα είναι του Becker (1963) και του Young (1972) στις οποίες θα αναφερθούμε εδώ επί τροχάδην:

Η βασική συλλογιστική του Becker, η ανάλυση του οποίου αναφέρεται στη χρήση μαριχουάνας, εστιάζεται σ' αυτό που ο ίδιος ονομάζει «κοινωνική ερμηνεία μιας φυσικής εμπειρίας». Για να γίνει ένα άτομο χρήστης μαριχουάνας θα πρέπει αφ' ενός μεν να παρακάμψει την αντίσταση μιας σειράς κοινωνικών περιορισμών και μηχανισμών ελέγχου, αφ' ετέρου δε να υποβληθεί σε μια διαδικασία εκμάθησης της χρήσης αυτής καθ' αυτής. Η διαδικασία μιας τέτοιας μνήσεως περιλαμβάνει τρία στάδια: α) την εκμάθηση της τεχνικής, β) την εκμάθηση της αναγνώρισης των αποτελεσμάτων που επιφέρει η ουσία, γ) την εκμάθηση της μετατροπής των αποτελεσμάτων σε ευφορική κατάσταση. Τα τρία αυτά στάδια συνιστούν έναν επαναπροσδιορισμό των αισθητηριακών ερεθισμάτων έτσι ώστε η μαριχουάνα να αποκτήσει νόημα για τον χρήστη της ως αντικείμενο ευχαρίστησης. Η ολοκλήρωση της διαδικασίας αυτής - η οποία βέβαια προϋποθέτει την παρουσία τρίτων, μια κοινότητα ληπτών, που τους συνδέουν δεσμοί εμπιστοσύνης και μυστικότητας - συντελείται με επιτυχία στο βαθμό που το άτομο θεωρεί τα συμβατικά στερεότυπα της τοξικοφιλίας ανυπόστατα και ξένα. Η διαδικασία εκμάθησης της χρήσης και η ρήξη με τους μηχανισμούς κοινωνικού ελέγχου προσδίδουν στον καταναλωτή της ουσίας ένα άλλο μη συμβατικό νόημα, αναδεικνύουν την κοινότητα των ατόμων που την χρησιμοποιούν σ' ένα ξεχωριστό σύνολο τα μέλη του οποίου διαμορφώνουν την εικόνα του εαυτού τους έξω απ' τις καθιερωμένες επιταγές της κοινωνίας τους αυτο - οριοθετώντας έτσι την κοινωνική τους ταυτότητα. Αόριστα αρχικά ερεθίσματα και επιθυμίες μετατρέπονται σε συγκεκριμένους τρόπους δραστηριότητας δια μέσου της κοινωνικής ερμηνείας μιας φυσικής εμπειρίας η οποία από μόνη της είναι συγκεχυμένη και τυφλή. Η εμπειρία της χρήσης της

ψυχοτρόπης ουσίας, λοιπόν, συγκροτείται κοινωνικά, ορίζεται πολιτισμικά και γίνεται αντικείμενο εκμάθησης στα πλαίσια της υποκοουλτούρας.

Όπως ο Becker έτσι και ο Young κατανοεί τη χρήση ναρκωτικών τόσο ως κοινωνικό όσο και ως φαρμακολογικό γεγονός. Τα αποτελέσματά τους δεν είναι μόνο φαρμακολογικής φύσεως. Έχουν και κοινωνική νοηματική και συμβολική υφή. Αυτό όμως δεν συμβαίνει παραθετικά. Η συμβολική - νοηματική διάσταση δεν έρχεται να προστεθεί σε μια πρωταρχική φαρμακολογική επενέργεια. Η πρόκληση των όποιων αποτελεσμάτων των ψυχοτρόπων ουσιών είναι η διαμεσολάβηση του κοινωνικού - συμβολικού τους χαρακτήρα και των φαρμακολογικών τους ιδιοτήτων. Έτσι, ο Young μιλά για συνεύρεση φαρμακολογίας και κουλτούρας όπως επίσης και για την «πολιτισμική δόμηση των αποτελεσμάτων των ναρκωτικών». Επιπροσθέτως, υποστηρίζει ότι η συμβολική διάσταση της χρήσης δεν συνίσταται σε φυγή από την πραγματικότητα (137) αλλά στην καταφυγή σε μια άλλη πραγματικότητα εναλλακτικών αξιών. Η ουσία λειτουργεί σαν χειρονομία προτροπής, σαν προπομπός μιας άλλης κουλτούρας

Οι απόψεις των Becker και Young έχουν γίνει αποδεκτές από πολλούς κοινωνιολόγους και ερευνητές που ασχολούνται με την χρήση ψυχοτρόπων ουσιών. Ορισμένοι μάλιστα όπως ο Willis (στο Hall, 1976, σελ. 118) διαφωνούν ως προς την ίση σημασία που αποδίδουν εκείνοι στην νοηματική - συμβολική και την φαρμακολογική διάσταση, και υπερτονίζουν την πολιτισμική και κοινωνική πλευρά του φαινομένου. Παρ' όλ' αυτά, κάποιοι άλλοι ερευνητές διαφωνούν με την πολιτισμική προσέγγιση των Becker και Young και μολονότι που αντικείμενο τους εξακολουθεί να είναι η εμπειρία του χρήστη, το υποκειμενικό νόημα, δίνουν πολύ περισσότερη έμφαση στις φαρμακολογικές επενέργειες παρά στην συμβολική και νοηματική τους διαμεσολάβηση (Hall, 1976, σελ. 119 - 125).

Ανεξάρτητα από το πού θα πρέπει κανείς να ρίξει περισσότερο βάρος - στην φαρμακολογική ή την συμβολική πλευρά - βέβαιο είναι ότι η λήψη μιας ψυχοτρόπης ουσίας δεν είναι ένα ουδέτερο αντικειμενικό γεγονός έξω απ' τον ερμηνευτικό ορίζοντα του χρήστη. Προϋποθέτει μια ατμόσφαιρα σχέσεων και νοημάτων, μια ορισμένη επιλογή και μια προσδοκία. Προϋποθέτει λοιπόν αλλά και διαμορφώνει συνειδησιακές καταστάσεις. Η ψυχοτρόπη ουσία δεν εσωτερικεύεται σαν «πράγμα» αλλ' ως κοινωνικό αντικείμενο με ορισμένη κάθε φορά αξία χρήσης. Η ουσία μεσολαβεί τον εαυτό και ο εαυτός την ουσία, όντας ταυτόχρονα διαμεσολαβητής και διαμεσολαβούμενος της παλίστροφιας των κοινωνικών νοημάτων, των θεσμίσεων και των σχέσεων κοινωνικής και πολιτικής εξουσίας.

Η βίωση και η εκφορά της συμβολικής που αποπνέει η χρήση ψυχοτρόπων ουσιών είναι φυσικά ατομική υπόθεση του χρήστη. Η παραγωγή εν τούτοις της κοινωνικής συγκρότησης της σημασίας των αποτελεσμάτων της χρήσης δεν περιορίζεται στο στενό ιδιωτικό χώρο της βιογραφίας του εκάστοτε χρήστη. Το νόημα το οποίο αυτός αποδίδει στην τοξικόφιλη δραστηριότητά του το συνθέτει πολύτροπα με το ένστικτο, τη συνήθεια, τη σκέψη του και το συναίσθημά του, μέσα σ' ένα χώρο - χρόνο που τον υπερβαίνει και ταυτόχρονα τον περιέχει. Η κοινωνική τοπογραφία του νοήματος αυτού είναι η ομάδα, η υποκοουλτούρα στην οποία η βιογραφία του χρήστη εκτυλίσσεται.

Ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του '20 ο όρος «υποκοουλτούρα» χρησιμοποιήθηκε ως αναλυτικό πλαίσιο για την ερμηνεία της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς (Thrasher, 1927) συνέχισε δε να χρησιμοποιείται σχεδόν αδιαλείπτως και για την ερμηνεία της χρήσης ψυχοτρόπων ουσιών. Πολλοί ερευνητές χρησιμοποιούν όρους όπως «υποκοουλτούρα των τοξικομανών», «υποκοουλτούρα των ναρκωτικών», «υποκοουλτούρα των ναρκωμανών» κοκ. Αναφορικά με το φαινόμενο της χρήσης ψυχοτρόπων ουσιών ο όρος «υποκοουλτούρα» παραπέμπει για τους ερμηνευτές αυτούς στον κοινωνικό κόσμο των τοξικόφιλων, σ' ένα σύστημα στοιχείων και σχέσεων που συγκροτούν ένα ιδιαίτερο τρόπο ζωής και που στη

βάση του διαμορφώνονται ορισμένες προοπτικές και θεωρήσεις του κόσμου. Κοινός παρονομαστής του ιδιαίτερου αυτού τρόπου ζωής είναι η χρήση απαγορευμένων ψυχοτρόπων ουσιών, και όλα τα συναφή προβλήματα που συνοδεύουν την εξασφάλισή τους.

Η έννοια της υποκουλτούρας, έτσι όπως αυτή πρωτοχρησιμοποιήθηκε για την ανάλυση του φαινομένου της τοξικοφιλίας, αναφέρεται στη χρήση απαγορευμένων ψυχοτρόπων ουσιών ως τρόπο ζωής και όχι στις ουσίες αυτές καθ' αυτές ως στοιχεία, ως ψηφίδες, του τρόπου ζωής μιας ιδιαίτερης ομάδας. Στις περισσότερες περιπτώσεις που έγινε ή και γίνεται μνεία στην «υποκουλτούρα» των ναρκωτικών ως ειδικό υποσύστημα αξιών, πρακτικών, συνηθειών, επικοινωνίας και έκφρασης, η έννοια αυτή παραπέμπει στους τοξικομανείς με την ακριβή σημασία που αποδόθηκε στον όρο αυτό, και όχι στους φαρμακοεξαρτημένους και τους περιστασιακούς χρήστες. Αυτό άλλωστε είναι φυσιολογικό δεδομένου ότι η έννοια της υποκουλτούρας των ναρκωτικών ή των ναρκωμανών κλπ. εμφανίστηκε κατά την περίοδο του μεσοπολέμου όπου θέβαια οι απαγορευμένες ψυχοτρόπες ουσίες καταναλώνονταν από περιθωριοποιημένες ομάδες τοξικομανών του υποπρολεταριάτου των πόλεων και των γκέτο των μαύρων. Για τις ομάδες αυτές η χρήση και η διακίνηση ναρκωτικών ήταν πράγματι τρόπος ζωής μια και τους πρόσφερε την σημαντικότερη πηγή βιοπορισμού. Απ' αυτή την άποψη, οι περιθωριοποιημένες αυτές ομάδες ήταν μονοεισρογικές αφού οι απαγορευμένες ουσίες αποτελούσαν οικονομικό πόρο, λειτουργούσαν ως συμβολική αμυντική ασπίδα, μετέτρεπαν την εξωτερική κοινωνική άρνηση σε εσωτερική ομαδική κατάφαση, πρόσφεραν την βάση για τη διαμόρφωση της συλλογικής τους ταυτότητας και συνιστούσαν τον αποκλειστικό σχεδόν μηχανισμό ελέγχου της δραστηριότητας των μελών τους και εισόδου νέων.

Η έννοια της υποκουλτούρας όμως δεν έχει περιορισθεί σ' αυτό μόνο το πλαίσιο αναφοράς. Η ευρηστική - αναλυτική όψη σημασία έχει φανεί καλύτερα στις περιπτώσεις εκείνες που αναφέρεται στη χρήση ψυχοτρόπων ουσιών όχι ως αποκλειστικού τρόπου ζωής, αλλά ως ένα από τα πολλά στοιχεία της υποκουλτούρας μιας οποιαδήποτε ομάδας. Στις περιπτώσεις δηλαδή που ο τρόπος ζωής της ομάδας δεν εξαντλείται στη χρήση και διακίνηση των ουσιών αυτών, και που κατά συνέπεια τα περισσότερα μέλη της είναι είτε φαρμακοεξαρτημένοι είτε περιστασιακοί καταναλωτές. Εκείνο μάλιστα που κατέστησε δυνατή μια τέτοιου είδους αναλυτική σκοπιά στην έννοια της υποκουλτούρας υπήρξε η έξαρση της χρήσης από την νεολαία κατά την διάρκεια του κινήματος αμφισβήτησης του '60. Μετά το '60 η μ' αυτό τον τρόπο διατυπωμένη έννοια της υποκουλτούρας εμφανίστηκε με κύρια αναφορά στους νέους από τη σχολή του Birmingham στις μελέτες της οποίας θα στηρίξουμε τα όσα ακολουθούν. Δυο λόγια όμως πριν για την κοινωνιολογική μήτρα της νεανικής υποκουλτούρας: κύριο χαρακτηριστικό της είναι ότι τελεί υπό διαρκή ένταση. Αφ' ενός η ενσωμάτωσή της στην ταξική επιμέρους κουλτούρα καταγωγής και εμμέσως θεθαίως στην ηγεμονική κουλτούρα, άρνηση, αντίσταση και αυτονόμηση τόσο απ' την μια όσο και από την άλλη απ' ετέρου. Αντίσταση και αυτονόμηση που θεμελιώνονται στην ιδιαίτερη γενεαλογική πρακτική συνείδηση και εμπειρία, τους διαμεσολαβημένους δηλαδή από το βιο - κοινωνικό της φίλτρο διαφορικούς τρόπους και ρυθμούς εσωτερίκευσης και εξωτερίκευσης του κόσμου (Mannheim 1952: 46, 352, Brake 1980, Hall ET.AL. 1976: 12 - 3, 192, 203, Demertzis 1985: 127 - 9). Στα παραδείγματα που ακολουθούν αναφερόμαστε σε νεανικές υποκουλτούρες εργατικής και μικροαστικής καταγωγής.

A'. Mods vs Rockers

Η υποκουλτούρα των Mods εμφανίστηκε ως αμφισβήτηση των Teddy boys. Οργάνωσαν ένα στυλ χαράσσοντας μια σαφή διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στον καταναγκαστικό χρόνο της δουλειάς και τηςσχόλης. Η ζωή αρχίζει και γεμίζει στον ελεύθερο χρόνο. Οι

Mods όμως δεν έδιναν επιθετικές αιχμές στην οριοθετική αυτή γραμμή. Διαμόρφωναν μια συλλογική ταυτότητα ηπιότητας που τους επέτρεπε να κινούνται περίπου ανώδυνα στους δυο αυτούς χώρους, μια αρκούντως ειρωνική στάση που απέφυγε την υπερβολή και την ανοικτή ρήξη με τα στερεότυπα και τους μηχανισμούς κοινωνικού ελέγχου. Βίωσαν έτσι έμμεσα την υπεροχή των μικροαστικών αξιακών τοποθετήσεων μια και ό,τι δεν μπορούσαν πραγματικά να κατορθώσουν στον χώρο - χρόνο της εργασίας το μετέθεταν συμβολικά στην σχολή. Μια συμβολική αποστασιοποίηση κι ένα πλήρους φαντασίας διάλειμμα της καθημερινότητας. Το χάσμα ανάμεσα στις διαθέσεις και τις αναμονές τους και στον έξω και αποξενωτικό κόσμο της εργασίας γεφυρώνονταν συν τοις άλλοις και με τις αμφεταμίβες οι διεγερτικές ιδιότητες των οποίων επέτειναν εκείνο που ζητούσαν. Δεν σήμαιναν απαλλαγή και παραίτηση αλλά κατάφαση του διάχυτου αιτήματος για την υπέρβαση της μειονεκτικής εργατικής καταγωγής και την ανύψωση της αυτο - σαρκαστικής τους επιφυλακτικότητας εις το διηνεκές.

Αντίθετα οι Rockers δεν αρνήθηκαν την εργατική τους καταγωγή. Αν και άνεργοι ή ανιδείκτοι εργάτες, θέλησαν μάλλον να την εκθειάσουν και να την ανάγουν σε αυτοσκοπό αφού η όποια διέξοδος ήταν εκ των πραγμάτων για αυτούς αδύνατη. Τόνιζαν έντονα την αντίθεσή τους στον κόσμο με την ατημέλητη εμφάνισή τους, την μουσική τους, την φαναχτερή μπριγιαντίνη στα μαλλιά, την βία και τον απροκάλυπτο ανδρισμό. Οι αμφεταμίβες λειτουργούσαν γι' αυτούς ως σύμβολο μιας επιθετικής και επιλεκτικά διατυπωμένης εξωστρέφειας. Ενώ για τους Mods η ίδια ψυχότροπη ουσία εντάσσονταν στην συμβολική διαδικασία ουδετεροποίησης και παραγκωνισμού της εργατικής καταγωγής, στους Rockers λειτουργεί ακριβώς για να την υπογραμμίσει μετωνυμικά. Βλέπουμε δηλαδή ότι η ίδια ουσία επενδύεται με διαφορετικό νόημα όταν χρησιμοποιείται σε διαφορετικά αλλά

και ανταγωνιστικά πλαίσια σχέσεων. Στο αντιθετικό αυτό πλέγμα οι αμφεταμίνες ναι μεν λειτουργούσαν ως στοιχείο συνοχής της συλλογικής ταυτότητας των δυο ομάδων, πλην όμως τα αποτελέσματά τους εσωτερικεύονταν και μεταπλάθονταν σε εκ διαμέτρου αντίθετα συστήματα αυτο - έκφρασης και αντίληψης του χωρο - χρόνου.

Β'. Skinheads vs Rudies / Rastafarians

Η υποκουλτούρα των Skinheads εμφανίσθηκε σε μια περίοδο σχετικής χειρωτέρευσης της εργατικής τάξης μ' ένα έντονο επιθετικό, σκληρό και ταυτόχρονα συντηρητικό ύφος που στην ουσία αποτελούσε αμυντική στάση ενός μέρους της νεολαίας των κατώτερων εργατικών στρωμάτων και που δεν διεκδικούσε απλώς το αμόλυπτο της εργατικής παράδοσης αλλά αυτή καθ' αυτή την ύπαρξή της με κυριότερη έτσι συνέπεια την αρνητική αντιμετώπιση των έγχρωμων μεταναστών. Διαμόρφωσαν ένα στυλ υπογραμμισμένης και θύαιης ανδροπρέπειας, κοινοτικής αλληλεγγύης και άκαμπτης παρουσίας που σ' όλες της τις εκφάνσεις μαρτυρούσε την φαντασιακή αναγέννηση των χαμένων εργατικών αξιών.

Απ' την άλλη μεριά, μια μερίδα της έγχρωμης νεολαίας διαμόρφωσε την δική της απορριπτική και ταυτόχρονα έντονα θρησκευτικομαγική υποκουλτούρα καθώς η παρούσα μειονεκτική κατάσταση αντιπαλεύονταν συμβολικά με την συναισθηματική και φαντασιακή αναθίωση της μυθικής μητέρας-πατρίδας, της χαμένης Αφρικής. Το στυλ που καλλιέργησαν, με το ανέμελο θάδισμα, την προκλητικά αφρικανική κόμμωση και τους ρυθμούς Reggae, ήταν ένα στυλ αντεπίθεσης στην λευκή βία. Συστατικό στοιχείο εδώ είναι η σχεδόν ιεροποίηση της μαριχουάνα καθώς η λήψη της γίνονταν σ' ένα ομαδικό φορτισμένο κλίμα έκστασης και μυστικιστικής χειραφέτησης. Η ψυχότροπη ουσία ανάγονταν σε αναπόσπαστο αμυντικό και επιθετικό μαζί σύμβολο. Δεν συγκροτούσε απλώς μια συλλογική αμυντική ταυτότητα απέναντι στις επιθέσεις των Skinheads αλλά και μοχλό μιας εκφραστικής ρητορικής που ανακήρυσσε το μαύρο σε μια ανώτερης ποιότητας υπαρκτική μορφή.

Γ'. Punks

Μ' ένα στυλ κραυγαλέο δίχως αναφορές σε παρελθόν και μέλλον, οι Punks αναδείχθηκαν ως η νεανική υποκουλτούρα της αποκλεισμένης εξέγερσης και της αδιέξοδης πρόκλησης. Προβαίνουν κι αυτοί στην λήψη αμφεταμίνων όχι όμως για να υπερασπίσουν μια χαμένη ταυτότητα ή να προσβλέψουν σ' ένα χώρο εσωτερικευμένης απαλλαγής του παρόντος, αλλά για να διαδηλώσουν την αίρεση και την απόλυτη πρόκληση προς κάθε κατεύθυνση.

Δ'. Hippies

Υπήρξαν η σημαντικότερη περίπτωση νεανικής υποκουλτούρας μικροαστικής προέλευσης που αναδύθηκε σε μια περίοδο σχετικής οικονομικής άνεσης σε έντονη αντιπαράθεση με τις κατεστημένες αξίες της δυτικής κοινωνίας. Σε αντίθεση με τους Beats, απομονωμένου ιερουργού της μαριχουάνα, οι Hippies διαμόρφωσαν έναν ανοικτό εναλλακτικό τρόπο ζωής, μια αντι - κουλτούρα θεμελιακό στοιχείο της οποίας ήταν οι παραισθησιογόνες ουσίες, το LSD κυρίως, που εγγράφονταν σε μια προσπάθεια χειραφετητικής εκφραστικότητας και παράλληλης διεύρυνσης των οριζόντων της εμπειρίας. Η ψυχότροπη ουσία ήταν το κλειδί για το συμβολικό πέρασμα σε μια άλλη θωματική περιοχή που υπερβαίνει τα καθιερωμένα σχήματα αντίληψης του χωρο - χρόνου. Έχει σημασία να πούμε ότι για τους Hippies δεν ήταν η ψυχότροπη ουσία αυτή καθ' αυτή που προκαλούσε τα αποτελέσματα αυτά. Το LSD ήταν μάλλον το μέσο, η κλειδα που σαρκώνει προϋφιστάμενες εμπει-

ρίες και που αλλιώς θα έμεναν ανενεργές μια και πολλές φορές οι συνειδησιακές αυτές καταστάσεις επέρχονταν και δίχως την λήψη της ουσίας με μόνη την μυσταγωγία που την συνόδευε. Η ουσία λειτουργούσε σαν το κατ' εξοχήν σύμβολο εγκατάλειψης, σαν σημαία αδιαφορίας, σαν διαβατήριο σ' ένα κόσμο εσωτερικό, ακραίως υποκειμενικό και ελεύθερο.

Τα παραδείγματα θα μπορούσαν να πολλαπλασιασθούν, όμως ο χώρος δεν το επιτρέπει. Ότι όμως αξίζει κανείς να αποκομίσει είναι ότι το γεγονός της χρήσης απαγορευμένων ψυχοτρόπων ουσιών δεν συνιστά για τις υποκουλτούρες των νέων εγκληματολογικής φύσεως παρέκκλιση αλλά μια ιδιαίτερη και καθ' όλα φυσιολογική γι' αυτούς ομαδική πρακτική που εγγράφεται στην δυναμική των σχέσεων της κάθε υποκουλτούρας με τις υπόλοιπες, με την επιμέρους κουλτούρα καταγωγής και την ηγεμονική κουλτούρα. Η χρήση των ουσιών αυτών δεν είναι ιδιωματική υπόθεση αλλά μια συλλογική τελετουργία άλλοτε αμυντικού, άλλοτε επιθετικού κι άλλοτε ενδοσκοπικού χαρακτήρα. Για την κάθε υποκουλτούρα ωστόσο η επιλογή μιας ορισμένης κάθε φορά ουσίας δεν είναι τυχαία. Αρθρώνεται στον ιδιαίτερο τρόπο ζωής των νεανικών ομάδων της εργατικής και μικροαστικής τάξης.

Η διακρίθωση όμως της συμβολικής της διάστασης σε καμία περίπτωση δεν θα πρέπει να μας οδηγήσει σε υποστασιοποιημένη ερμηνευση. Ναι μεν να ξεφύγουμε απ' την ηθικο-λογική - διδακτική περιγραφή του φαινομένου, πλην όμως να μην καταλήξουμε σε μυθοποίηση του συμβολικού του χαρακτήρα. Κι αυτό γιατί τα σύμβολα, όσο κι αν ξεφεύγουν με την πολυσημία τους απ' την στερεοτυπία των ορθόδοξων κοινωνικών κωδίκων, δεν υπερβαίνουν πάντως ορισμένα όρια. Και τα όρια αυτά στην περίπτωσή μας τίθενται απ' τον διφυή χαρακτήρα της νεανικής υποκουλτούρας, την ταυτόχρονη διπλή της ιστορία, ως ιστορία αυτονόμησης και υπαγωγής. Έτσι, οι νεανικές υποκουλτούρες της εργατικής τάξης παρ' όλη την αυθεντικότητά τους ποτέ δεν μπόρεσαν να αποφύγουν την ιδεολογική και οικονομική τους ενσωμάτωση. Ας μην ξεχνάμε ότι οι Punks, οι Rockers και οι άλλοι έγιναν όχι μόνο μόδα αλλά και εμπορευματική μορφή που τροφοδότησε μεγάλο αριθμό βιομηχανικών επιχειρήσεων παραγωγής ειδών νεολαίας. Οι εργατικές νεανικές υποκουλτούρες της Βρετανίας ποτέ δεν κατάφεραν να ξεφύγουν από έναν ιδιόμορφο εθνοκεντρικό, τον πουριτανισμό του παραδοσιακού εργατικού ήθους και βέβαια απ' την παραδεδομένη αντίληψη της ανισότιμης σχέσης ανάμεσα στα δυο φύλα (Brake, 1980, σελ. 82 - 5). Απ' την άλλη μεριά, οι νεανικές υποκουλτούρες των μεσαιών τάξεων, αν και πιο χειραφετητικές, ήταν εν τέλει εντονότατα επηρεασμένες απ' τον ατομικισμό της αστικής κοινωνίας, την πραγματιστική αμερικανική παράδοση και την εξ αποστάσεως τοποθέτηση απέναντι στην πολιτική των μεγάλων μεγεθών (Brake, 1980, 102 - 7, Μάφι, 1983, σελ. 49, 59, 63, 66 κλπ.). Η συμβολική διάσταση λοιπόν της χρήσης ψυχοτρόπων ουσιών δεν μπορεί παρά να εντάσσεται στα πλαίσια μιας προ - ακυρωμένης αυτονόμησης. Το συμβολικό - χειραφετητικό τους βεληνεκός εκπνέει με την χειρονομία της διαμόρφωσης ενός εναλλακτικού κοινωνικού και πολιτικού λόγου. Μια χειρονομία ημιτελής, καθώς οι προθέσεις που την κεντρίζουν διατηρούνται στην αφάνεια, στο υπόστρωμα μιας δειλής, περιπλανώμενης και υπό ένσταση υπαινικτικότητας που τελεί εν τέλει σε σύγχυση, σε μια αέναη αμφι - βολία αφού η κουλτούρα καταγωγής, όντας η ίδια υπό την αιγίδα της ηγεμονεύουσας, αποδεικνύει στην πράξη ότι διαθέτει τρόπους επικυριαρχίας πολύ πιο διεισδυτικούς απ' ό,τι οι μέτοχοι της νεανικής υποκουλτούρας φαντάζονταν, ή ήταν σε θέση να υπολογίσουν. Η νοηματική λοιπόν διάσταση της χρήσης ψυχοτρόπων ουσιών δεν ξεπερνά τα όρια της ιστορίας αυτονόμησης, υπαγωγής και ενσωμάτωσης των διάφορων μορφών νεανικής υποκουλτούρας.

ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΚΑΙ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Arnac C. (1983), *Το απαγορευμένο χόρτο. Μαριχουάνα*, Νέα Σύνορα.
- Γρίθας Κ. (1984), *Αποδιοπομπαίος τράγος. Ψυχική αρρώστια και τοξικομανία*, εκδ. Μαλλιάρης - Παιδεία.
- Young J. (1972), *The Drugtakers. The social meaning of drug use*, Paladin.
- Coffman E. (1982), *Asylums*, Penguin.
- Coffman E. (1984), *Stigma. Notes on the management of spoiled identity*, Penguin.
- Demertzis N. (1985), *Cultural theory and political culture*, Studentlitteraturlund.
- Thrasher G. (1927), *The gang*, Chicago.
- Κανκρίνι Λ. (Mimes), *Τοξικομανίες*, εκδ. Αποσπερίτης.
- Κουκουτσάκη Α. (1981), «Ναρκωτικά και άτυπη κοινωνική αντίδραση, *Σύγχρονα Θέματα*. τ. 13.
- Manheim K. (1952), *Essays on the sociology of knowledge*, RKP, London.
- Μάφι Μ. (1983), *Underground*, εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα.
- Merton R. - Nisbet P. (1961), *Contemporary social problems*, New York.
- Μεσημέρης Σ. (1981), *Η ψυχολογία των τοξικομανών*, εκδ. Τάμασος, Αθήνα.
- Becker H. (1963), *Outsiders. Studies in the sociology of deviance*, Free Press.
- Blumir G. (1984), *Ηρωίνη. Ιστορία και επιστημονική αλήθεια*, Νέα Σύνορα, Αθήνα.
- Brake M. (1980), *The sociology of youth culture and youth subcultures*, RKP, London.
- Πανούσης Γ. (1982), *Ναρκωτικά: Η άλλη όψη του πραγματικού*, εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα.
- Hebdidge D. (1985), *Υπο - κουλτούρα. Το νόημα του στυλ*, εκδ. Γνώση, Αθήνα.
- Hall et.al. (1976), *Resistance through rituals*, Hutchinson, London.
- Hofstätter P. (1978), *Εισαγωγή στην κοινωνική ψυχολογία*, Νέα Σύνορα, Αθήνα.